

Södertörns högskola | Lärarutbildning med interkulturell profil
Utbildningsvetenskap C | Examensarbete 15 hp | Hötterminen 2010

”På bron mitt emellan”

- en kvalitativ studie av elevers sociala
kategorisering utifrån känslorna av inkludering
och exkludering i specialpedagogiska lösningar.

Av: Kalle Alwert
Handledare: Johanna Ringarp

Abstract

The purpose of this paper is to find more understanding for pupils in compensatory educational situations and get an idea about how they place themselves in the social hierarchy. In my study I have interviewed four pupils with different experiences from school with the common denominator of being placed in a special class during some hours of the week. The purpose of this placement is to get them to achieve better results in various subjects depending on their grade but this also means a social separation from friends in the ordinary class and this doesn't correspond well with the democratic idea of "one school for all".

What I found was that these pupils categorize themselves different from each other and while two of the pupils find themselves very included in the school's social network the remaining two had problems functioning satisfactory in a social matter according to their own liking. The feeling of exclusion though can not be connected to their participation in the special class but rather to their earlier social experiences.

Sökord: specialpedagogik, exkludering inkludering, social kategorisering, elever med särskilda behov

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	4
2. TEORI.....	6
2.1 CENTRALA BEGREPP.....	6
2.2 SOCIAL KATEGORISERING.....	6
2.3 KÄNSLAN AV INKLUDERING.....	7
2.4 KÄNSLAN AV EXKLUDERING.....	7
3. TIDIGARE FORSKNING	8
4. SYFTE.....	12
4.1 BAKGRUND.....	12
4.2 SPECIALPEDAGOGIKENS HISTORIA I SVENSKA SKOLAN.....	12
5. METOD OCH MATERIAL.....	15
5.1 KVALITATIV INTERVJU.....	15
5.2 SKOLAN.....	17
5.3 STUDION.....	17
5.4 ELEVERNA.....	18
5.5 PROBLEMATIK MED TILLVÄGAGÅNGSSÄTTET.....	18
6. ANALYS- OCH RESULTATREDOVISNING	19
6.1 KÄNSLA AV EXKLUDERING.....	20
6.2 KÄNSLA AV INKLUDERING.....	31
7. SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	40
BILAGOR.....	43
REFERENSER.....	45

1. Inledning

Debatten om den svenska skolan präglas av en ideologisk diskussion rörande rättvisa, gemenskap och socialt ansvarstagande. Vare sig det gäller friskolors möjlighet att ta ut en ekonomisk vinst på sin verksamhet eller en elevs rättighet att med sin klädsel visa religiös tillhörighet så anspelar ofta debatten på elevens rätt att få tillgång till en likvärdig utbildning. Benämningen *en skola för alla* är talande för denna ideologisering av kunskapsväsendet där man påvisar att den svenska skolan ska vara öppen för alla och också ge alla lika möjligheter. Genom den norska pedagogen Peder Haugs rapport till Skolverket *Det pedagogiska dilemma* (1998) utmanas denna paroll av författaren då den påvisar hur specialpedagogiska lösningar medför ett särskiljande av elever och hur därför dessa elever inte kan garanteras en likvärdig utbildning eller erfarenhet av sin skolgång. Eftersom debatten till stor del handlar om hur olika elever ska tänkas uppfatta sin skolgång och därigenom också sig själva och samhället i stort tycker jag det är av intresse att höra hur elever i en specialpedagogisk lösning ser på sin roll.

Under hela Sveriges moderna skolform så har man brottats med frågan om hur man ska hantera dem elever som inte når upp till den samhällseliga normen gällande kunskapsinhämtning och önskvärd beteende. I dagens styr och måldokument betecknas dessa elever som *elever i behov av särskilt stöd*. Elever som inte har samma möjlighet att för tillfället följa den ordinarie kunskapsinhämtningen har rätt till särskilt stöd. Detta stöd kan se ut på olika sätt beroende på vilken situation och svårighet den aktuella eleven står inför. Grundskoleförordning öppnar en möjlighet för elever att få detta stöd i särskilda undervisningsgrupper.

Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Om det finns särskilda skäl, får sådant stöd i stället ges i särskild undervisningsgrupp. (Grundskoleförordningen, 1 994:1194, 5 kap. § 5)

Vad särskild undervisningsgrupp innebär är något oklart och lokala lösningar skiljer sig åt i praktiken men ett grundläggande antagande är att dessa innebär en förflyttning av eleven ifrån sin ordinarie klass till en ny, oftast mindre grupp med andra resursfördelningar. Liknande konstellationer och lösningar ges till de elever som inte uppnår kunskapsmålen i vissa speciella ämnen av olika anledningar. Dessa lösningar är oftast implementerade på ett annat sätt än den särskilda undervisningsgruppen och kan ses som en del av den ordinarie skolgången. Dessa

lösningar drivs ofta av en tanke på att underlätta för och höja elevers kunskapsnivå. Trots att tillgången till sådana lösningar ofta uppfattas positivt av föräldrar, lärare och elever så har den ändå en exkluderande effekt för eleven i en fysisk form eftersom denne går ifrån majoritetslösningen för att få tillgång till vad som kan jämföras med en nödåtgärd.

2. Teori

2.1 Centrala begrepp

Här definierar jag de centrala begrepp jag kommer använda mig av i min studie, *social kategorisering*, *känslan av inkludering* och *känslan av exkludering*. Social kategorisering använder jag som ett överordnat begrepp där känslan av inkludering och exkludering ingår som två av varandra motsatta poler.

2.2 Social kategorisering

Detta begrepp används av etnologen Ann Runfors i hennes avhandling *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar* (2003). Begreppet speglar hur människor strukturerar och ordnar in sin sociala omgivning. Genom att använda oss av sociala kategorier så urskiljer vi likheter och olikheter och därigenom också frammanar normativa värden som ska eftertraktas. Runfors använder detta begrepp för att beskriva hur den sociala kategorin ”invandrardomar” återskapas och hur dessa grupperingar återspeglar våra värderingar. Runfors menar att social kategorisering är ett sätt att bemästra vår vardag och göra den begriplig men att kategoriseringarna också styr våra uppfattningar och erfarenheter om vilka vi själva är och vilka andra är (Runfors, 2003).

De kategoriseringsprinciper vi använder är – liksom visioner och verklighetsbeskrivningar – sociala konstruktioner som berättar om det sammanhang eller det samhälle där de brukas. (Runfors, 2003, s 25)

De sociala kategoriseringarna vi gör skapar normalitet i sitt sammanhang och utifrån detta så skapas också hierarkier som underställer och överordnar vissa grupper gentemot varandra. Min studie fokuserar på elevers kategoriseringar av sig själva och Runfors menar att elevernas roll i kategoriserings- och sorteringsprocesserna sällan diskuteras men att eleverna har uppfattningar om samhällsliga statushierarkier och använder sig av dessa i skolvardagens samspel (Runfors, 2003).

Runfors pekar också på hur de människor som blir objekt för kategorisering också tillskrivs egenskaper och en social position som inte behöver överensstämma med uppfattningen individen har om sig själv. I min studie ska jag försöka finna exempel på detta och hur elever i en ofrivillig social position kan brottas med sitt identitetsskapande och sin självuppfattning (Runfors 2003).

2.3 Känslan av inkludering

Inkludering är ett stort och vitt begrepp och i min studie kommer jag utgå ifrån Haugs (1998) definition. Haug menar att inkludering inbegriper en elevs deltagande i skolans sociala liv och att rättigheten till detta ska ske utifrån dennes förutsättningar. Inkluderingsbegreppet är också starkt kopplat till en känslodimension där tanken och känslan av delaktighet inbegrips (Göransson, 2004).

2.4 Känslan av exkludering

Socionomen Munir Dag använder sig av begreppet *social exklusion* för att beskriva rörelsehindrades situation och kopplar detta begrepp till individers möjlighet och tillgänglighet till arbetsmarknaden, utbildning, transportmöjligheter, sociala aktiviteter, sociala relationer och ekonomi (Dag, 2006). Jag kommer att använda begreppet utifrån betydelsen av att *icke-inkluderas* i miljöer och sammanhang som erbjuds elever som fungerar inom den ordinarie undervisningen. Exkludering tolkar jag utifrån betydelsen att man fråntas eller inte erbjuds tillträde till skolans sociala värld och därför går miste om den känslan av delaktighet som detta kan innebära för de inkluderade. Detta kommer att benämnas utifrån en både fysisk och självuppfattad (känsl-) dimension.

3. Tidigare forskning

Inom det specialpedagogiska forskningsfältet finns det mycket forskning. De senaste tio åren vill jag påstå att diskussionerna har präglats av frågeställningar rörande begreppen inkluderande och exkluderande integrering och hur dessa kan kopplas till en teori rörande elevers demokratiska rättigheter och skolans skyldigheter.

Den norska pedagogen Haug utgår ifrån begreppet integrering och väljer att använda sig av inkludering och segregering för att påvisa hur brett begreppet är och hur det kan tolkas på två olika sätt. Haug menar att tanken om den segregeringande integreringen är grunden till all specialpedagogik. Man väljer inom den inriktningen att fokusera på arrangemanget runt eleven för att skapa den optimala miljön för kunskapsinhämtning. I den andra inriktningen, där man söker efter en inkluderande integrering så eftersträvar man ett lärande inom ramen för den ordinarie klassen. Genom detta så ställs fokus på en tanke om social rättvisa där alla har lika rätt till deltagande och där gemensam undervisning från unga år, trots olika prestationsförmågor och förutsättningar stärker samhällsgemenskapen (Haug, 1998).

Tanken med den segregeringande integreringen är att eleven på längre sikt ska kunna integreras i samhället. Detta ska ske efter de specialinsatta hjälpinsatserna har underlättat för eleven att nå de kunskapsmål som krävs. Kritiken som riktas mot denna tanke är att det finns en risk för att segregeringen permanentas (Szönyi, 2006) och att det på längre sikt blir svårare för eleverna att känna sig delaktiga.

Genom att bara göra en åtskillnad mellan *vanlig* pedagogik och specialpedagogik så gör man ett tydligt ställningstagande utifrån vad som är och ska vara en exkluderande verksamhet (Haug, 1998). Specialpedagogiken blir bara nödvändig om vissa elever behöver specialhjälp och genom att erbjuda denna specialinsats till vissa så visar man också vad som är avvikande och icke-önskvärd i skolans normativa värld. Utifrån detta perspektiv kan och har mycket av den specialpedagogiska verksamheten undersökts och diskuterats (se till exempel Karlsson 2007 och Szönyi, 2006).

Inom det psykologiska fältet har man också närmat sig det specialpedagogiska dilemma utifrån

begrepp som *självkänsla* och *självuppfattning*. Ett exempel på detta är psykologen Thomas Stegarp som har undersökt självuppfattningen och stigmatiseringen hos elever inom skolans specialundervisning (Stegarp, 2000). Pedagogen Yvonne Karlsson vid Linköpings universitet diskuterar också i sin avhandling *Att inte vilja vara problem* (2007) skolans sociala organisering av elever som går i särskild undervisningsgrupp och hur skolan osynliggör verksamheten och därigenom också skapar en stigmatisering av dessa elever. Kristina Szönyi vid Specialpedagogiska skolmyndigheten fokuserar på föräldrarnas och elevernas perspektiv på den sociala känslan av delaktighet i särskilda undervisningsgrupper. Szönyi koncentrerar sig på elevers sociala relationer och hur dessa påverkas av den särskilda undervisningsgruppen. Hennes undersökning *Elever i särskilda undervisningsgrupper* visar att eleverna anser sig själva lära sig mer i den lilla gruppen och också att de utvecklar sociala relationer i gruppen men att det är svårt att träffa dessa kamrater på fritiden då de bor långt ifrån varandra. Undersökningen visar också att eleverna har svårt att upprätthålla sina relationer med kamrater utanför den särskilda undervisningsgruppen (Szönyi, 2006).

Både Szönyi och Stegarp menar att det finns fall där de mindre undervisningsgrupperna har en god effekt för elevernas möjligheter till lärande men att de även bidrar till stigmatisering och kan påverka elevernas självbild, något som min studie ska sätta i fokus.

Rolf Helldin, professor i pedagogik går lite längre i sin analys av det specialpedagogiska dilemmat. I sin artikel *Klass, kultur och inkludering* (Helldin, 2007) jämför han hur skolan likt det liberala välfärdssamhället omöjliggör en inkludering på lång sikt. Detta genom de kompensatoriska faktorerna som "hjälper" till där individerna inte når fram hela vägen själva. Helldin talar om hur skolorna och marknaden "tacklar" problem och hur dessa specialinsatser gynnar de sjuka och svaga på ett materiellt plan och på kort sikt. Helldin menar att detta får olyckliga bieffekter då skolan fastnar i ett compensationstänkande som upprätthåller en differentiering mellan kunskap och okunskap, välartade och vanartiga liksom mellan kapabla och inkapabla (Helldin, 2007).

Pedagogen Ann Ahlberg ifrågasätter den specialpedagogiska rollen som hon anser är mycket mer mångfacetterad och komplex för att endast kunna delas in i de två dominerande perspektiven

som hon väljer att benämna individ- och deltagarperspektivet (Ahlberg, 2007). Dessa perspektiv kan jämföras med Haugs tankar om inkluderande och segregering där det förstnämnda perspektivet söker svar genom att fokusera på tillkortakommanden hos eleven som individ varav det sistnämnda söker efter lösningar genom att se efter strukturella och politiskt-normativa problem i skolan som institution.

Ahlberg menar att den specialpedagogiska forskningen behöver utveckla sin teoribildning och att nya perspektiv är nödvändiga för att ta sig ur den identitetskris som fältet befinner sig i (Ahlberg, 2007). En ansats till detta anser Ahlberg kunna vara mer praktisknära forskning, likt min studie även om den är i liten skala, där de specialpedagogiska frågorna ska belysas utifrån de lokala lösningar som finns. Ahlberg talar om specialpedagogik som ideologi och att man genom aktionsforskning kan få både specialpedagoger, forskare och lärare att delta i en gemenskap kunskapsbildning (Ahlberg, 2007).

Psykologen Maarit Johnson menar att behovet av god självkänsla är grundläggande för vårt fungerande och positionerande i samhället, vårt psykiska välbefinnande och vårt utbyte i sociala relationer (Johnson, 2003). Johnson menar att vår självkänsla är psykologiskt lika viktigt för oss som att äta och sova är det fysiologiskt. Trots detta så lyfts inte självkänslan som begrepp fram i speciellt hög utsträckning i skolans styrdokument eller i skollagen. Detta gör det intressant att undersöka om skolans specialpedagogiska lösningar bidrar till en stigmatisering som påverkar elevers självuppfattning och självkänsla.

I Thomas Stegarps psykologexamensuppsats *Självuppfattning och stigmatisering inom skolans specialundervisning* (Stegarp, 2000) så pekar han på hur viktig självuppfattningen hos elever är för prestationerna i skolan. Genom att peka ut vissa elever som annorlunda så finns det en risk att skapa en känsla av utanförskap som på lång sikt kan riskera en negativ inställning till nya inlärningsituationer.

Barn- och ungdomsvetaren Ljusberg berör i sin avhandling *Pupils in remedial classes* (2009) ungdomar i särskild undervisningsgrupp och deras självkänsla utifrån skolan som bärare av normer som efterfrågas av eleverna. Ljusbergs slutsats av sitt arbete sammanfattar hon själv

träffande i meningen :

The main result is, however, that what the pupils in remedial classes primarily learn is to be pupils in remedial classes. (Ljusberg, 2009, s 4)

Där påvisar Ljusberg att särskiljandet av eleverna gör dem till bärare av skolans värderingsgrund där de själva identifierar sig med det exkluderande och det avvikande.

Min studie är relevant då undersökningen fokuserar på elevernas egna uppfattningar om studiesituationen och hur de tycker att särskiljandet fungerar. Som forskningen ovan visar så är elevernas egna uppfattning grundläggande för hur de ska lyckas i skolan och också vilken social erfarenhet de kommer att få. Studien görs också mot en bakgrund av de skolpolitiska mål och strävanden om inkluderande och exkluderande integrering.

4. Syfte

Det finns, till synes mycket litteratur och forskning inom det specialpedagogiska fältet och inte minst inom frågan om mindre undervisningsgrupper. Min undersökning kan motiveras genom att mycket få undersökningar ställer elevers sociala placering i fokus. Därför blir det intressanta för mig att försöka svara på hur elever som vissa timmar går ifrån sin ordinarie klass upplever och beskriver sin roll på skolan.

Syftet med min undersökning är att ta reda på hur högstadieelever som får specialpedagogisk hjälp kategoriserar sig själva i grader av inkluderande och exkluderande. Jag vill också besvara frågan om den lokala specialpedagogiska lösningen bidrar till en stigmatisering av eleverna som är i behov av den och hur eleverna själva ställer sig till denna studiesituation.

4.1 Bakgrund

För att ge ytterligare bakgrund till det specialpedagogiska fältet och en djupare förståelse för hur verksamheten har formats och växt fram så ger jag här en kortfattad skildring av specialpedagogikens historia i den svenska skolan samt de tankeskolor som har varit grundläggande och tongivande för denna lösning.

4.2 Specialpedagogikens historia i svenska skolan

Specialpedagogiken i svensk skola är sammanflätad med en samhällelig idé om ett demokratiskt samhälle (Persson, 2001). Med hjälp av speciallösningar vill man underlätta för elever som, av olika anledningar inte kan ta del av den studiegång eller takt som erbjuds i skolans ordinarie form. Dessa elever har haft flera olika benämningar genom historien. I *Problembarnets århundrade* räknar man upp de olika betäckningar man gav sinnesslöa i 1930 års folkbokföring: andesvag, blödsint, enfaldig, fjantig, fåkunnig, halvidiot, imbecil, klen fattning, mindre klok, mindre vettig, nästan idiot, obildbar, huvudsvag m.m (Börjesson & Palmblad, 2003).

Redan vid införandet av folkskolan 1842 så diskuterades det om hur man skulle förhålla sig till de elever som inte kunna tillskansa sig kunskap på ett tillfredsställande sätt eller som ansågs avvikande (Ahlberg, 2007). Lösningen var inte att man gav dem särskilt stöd i undervisningen eller tog dem ur klassrummet. Istället ställde man lägre kunskapskrav för eleverna att klara

(Ahlberg, 2007). För de sinnesslöa barn som var intagna på anstalt utbildade man också lärare för att undervisa och uppfostra i den mån det var möjligt (Roren, 2007; Helldin, 1997). Elever med fysiska funktionshinder ställdes helt utanför skolsystemet (Ahlberg, 2007). 1800-talets abnormskolor (ofta i företagsform på grund av den nydanande liberalismen) utvecklades ur en tanke om att dövstumma, blinda och idioter skulle aktiveras och anpassas socialt och inte skulle behandlas på samma sätt som sinnesjuka utan undervisas. Detta tankesätt och initiativ togs ifrån mellaneuropeiska länder där ”idiotskolorna” började etableras (Roren, 2007).

Pedagogen Bengt Persson spårar en fråga som, jag tolkar handlar om inkludering och exkludering ända tillbaka till 1890 där en insändare i *Svensk Skoltidning* framför åsikten att det är bättre, inte bara för den ”efterblivne” om dessa elever separerades från de vanliga klasserna. Redan då debatterades det, i ett senare skeende vidare om de moraliska, pedagogiska och sociala aspekterna av en sådan exkludering och dess följder (Persson, 2001). Denna insändare verkar talande för diskussionen om ”de svagas” närvaro i klassrummet i början av 1900-talet (Ahlberg, 2007). I läroplanen ifrån 1994, *Lpo 94* kan man se hur dessa frågor fortfarande håller sig aktuella då det står tydligt att:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. (Lpo 94, s 3).

1920 bildades en kommitté för att få det Nordiska Hjälpkoleförbundet att startas och samstämmt med detta så utvecklades differentialpedagogiken samt användandet av Binets intelligenstest till att avgöra vilka lämpliga ”särlosningar” som skulle skapas för vissa elever (Ahlberg, 2007; Helldin 1997).

Efter andra världskriget så ansågs specialundervisning som något mer positivt i jämförelse med alternativet ”kvarsittning” och man ville helst individualisera undervisningen inom klassrummet istället för att skilja på elever (Persson, 2001). Trots detta så menade man ändå att satsning på hjälpklasser skulle öka för att säkra en mer harmonisk skolgång för de ”svagt begåvade” barnen (Persson, 2001).

Detta stämmer överens med Ahlbergs beskrivning av 1940-talets inrättande av specialklasser i

olika former där elever med diagnostiserade handikapp placerades (Ahlberg, 2007).

Specialklass som fenomen utvecklades vidare till en mängd olika klasser som endast var till för elever som var avvikande på olika sätt. Nu bildades det hjälpklasser, läsklasser, skolmognadsklasser och observationsklasser med mera (Ahlberg, 2007) och spåret ifrån differential-pedagogiken och psykologin kan tyckas tydligt.

Under 1960-talet så ökar också efterfrågan på integrering av funktionshindrade och i 1969 års läroplan görs en ansats om detta (Ahlberg).

1974 års *Utredning om skolans inre arbete* (SIA-utredningen, SOU 1974:53) visade dock att specialklasserna inte hade den funktion och effekt som man hade trott. Detta gjorde att perspektiven till elever i behov av särskilt stöd förändrades och problemen kopplades inte längre enbart till individen utan också till elevens sociala sammanhang och skolans verksamhet (Ahlberg, 2007). I och med det nya förhållningssättet till dessa elever så sökte man fortbildning av lärare för att kunna motverka elevers svårigheter inom ramen för den vanliga undervisningen. Det är först då, i och med läroplan *Lgr 80* som ett inkluderande förhållningssätt och ambition efterfrågas i styrdokument.

1990-talet, med dess decentralisering och ekonomiskt utmanande situation, innebar en ökning i praktiken av särskiljande av elever (Karlsson, 2007) även om läroplanen *Lpo 94* framhåller att elevernas individualitet och olikhet ska främjas och inbegripas i undervisningen.

Ahlberg (2007) pekar på att det verkar finnas en klyfta mellan ideologi och praktik i den svenska skolan idag som utmynnar i att vi ideologiskt eftersträvar ett inkluderande förhållningssätt medan vi i praktiken fortsätter särskilja eleverna utifrån 40-talets differentieringspedagogik.

5. Metod och material

5.1 Kvalitativ intervju

Kvale & Brinkmann (2009) menar att samtalet är en grundläggande mänsklig form av interaktion och att det är genom dessa samtal som vi kan ta del av individers erfarenheter, känslor och upplevelser av den kulturella världen som de befinner sig i. Det är genom samtalen som vi kan få ta del av individers drömmar, förhoppningar och åsikter och därigenom kan vi få en förståelse för deras sociala uppfattningar och situation (Kvale & Brinkmann, 2009). Likt detta förhållningssätt menar Patel & Davidsson (2002) att det hermeneutiska tillvägagångssättet tillåter oss att få en förståelse för människor genom att tolka handlingar, livsytringar, intentioner och avsikter. Patel & Davidsson menar vidare att hermeneutiken har fått stå för kvalitativa förståelse och tolkningssystem och sätter forskaren i en öppen, subjektiv och engagerad position (Patel & Davidsson, 2002).

Eftersom jag själv vill ta reda på hur elever i behov av särskilt stöd som exkluderas uppfattar sin egen situation och hur de placerar sig i förhållande till den sociala normen så känns den kvalitativa intervjun och det hermeneutiska förhållningssättet befogat som metod. Patel & Davidsson beskriver också hur viktigt det är med förkunskaper inom ämnet man ska skriva om så därför utförde jag en, om något begränsad deltagande observation i den exkluderade tillvaron för dessa elever. På det sättet fick jag mer kunskap om hur deras tillvaro är organiserad. I likhet med Karlsson (2007) som i sin avhandling, *Att inte vilja vara problem* undersöker organiseringen av särskilda undervisningsgrupper så väljer jag att intervjua eleverna individuellt och i enrum på skolan. Detta för att ämnet kan anses vara känsligt och för att de inte ska präglas av gruppträck. Jag har också tagit hänsyn till Brinkmann & Kvalet etiska frågor i början av en intervjuundersökning.

I en uppsats i pedagogik, *Kompetens – självbild – inkludering* (Hellqvist, 2007) så använder sig Hellqvist av halvstrukturerade frågor, detta kommer också jag göra. Alla eleverna fick samma huvudfrågor men jag valde olika följdfrågor och frågorna kom inte i samma ordning. Detta för att mer effektivt kunna följa upp de spår i samtalen som jag fann intressanta för studien.

Med hjälp av mina intervjufrågor (se bilaga 1, intervjuguide) så ville jag få en bild av hur eleverna såg på sin studiesituation och sitt sociala deltagande. Detta försökte jag åstadkomma genom att koncentrera frågorna runt vissa teman. Till att börja med så ville jag få en kompletterande bild av elevernas organisatoriska situation på skolan. Jag ville få reda på fakta om hur elevernas erfarenhet av den specialpedagogiska lösningen såg ut och få en bild av deras generella uppfattning om skolan. Detta för att få veta om eleven är positivt eller negativt inställd till sin situation.

Jag ville också undersöka hur de sociala relationerna fungerade i den specialpedagogiska lösningen i jämförelse med den ordinarie klassen. Detta för att kunna se olika mönster för utanförskap eller delaktighet. Som jag tolkar situationen så behöver det inte vara inkluderande att känna sig socialt delaktig i den särskilda miljön om man, i den ordinarie klassen eller sociala omständigheterna känner sig utanför eller marginaliserad. Detta försökte jag få svar på genom att låta eleverna beskriva sin drömskola samt fråga om de skulle vilja spendera mer tid i den lilla gruppen.

För att skapa en förståelse för om eleverna kände sig stigmatiserade på skolan så frågade jag om hur de andra i klassen pratade om den mindre gruppen och hur de själva ville beskriva de elever som går dit.

Eftersom min studie är starkt kopplad till elevernas självkänsla och självbild så bad jag också eleverna att förklara hur dem tror att en kamrat och en lärare skulle beskriva dem samt hur de skulle beskriva sig själva. Jag frågade också om hur de tyckte att deras framtida möjligheter såg ut och om de skilde sig något ifrån deras kamrater.

Jag kopplar känslan av att vara delaktig till en individuell uppfattning om att ha kontroll över sin situation. Därför frågade jag om hur det bestämdes att deras pedagogiska upplägg skulle förändras, vilka som bestämde det och hur de ställde sig till beslutet. Jag försökte också ta reda på om de kände att situationen kunde förändras på deras initiativ.

Intervjuerna tog plats på två olika ställen på skolan. Två stycken utfördes i ett rum närliggande

klassrum på skolan och de två andra utfördes i skolans bibliotek. Båda dessa rum var lediga för tillfället och tillät ingen insyn från andra personer och det var därför jag tyckte de passade bra. Eleverna fick begränsad information om vad frågorna skulle handla om eftersom jag ville åt deras spontana reaktioner och svar. Intervjuerna spelades in på en diktafon och banden finns i författarens ägo.

Efter att alla intervjuer var gjorda så transkriberades dessa och i samband med detta så ändrade jag namn på alla inblandade utom mig själv. Skolorna och de geografiska platserna som kommer på tal i intervjuerna ersattes av XXXX för att försäkra mig om elevernas anonymitet. Alla transkriptioner är ordagranna och alla felsägningar, upprepningar och dylikt återges.

Det transkriberade materialet analyserades sedan utifrån ett schema där jag placerade svaren under rubrikerna *känsla av inkludering*, *känsla av exkludering* eller *ingetdera*. De svaren där eleven ger uttryck för något av ovanstående så placerades dessa under rubrikerna för att sedan ge en överskådlig bild av den enskilda elevens uppfattningar. Vissa av svaren placerades under flera rubriker då de kan tolkas på olika sätt.

5.2 Skolan

Skolan där jag har gjort min undersökning ligger i en närförort till Stockholm.

Upptagningsområdet präglas av en mångfald ur ett etniskt och socioekonomiskt perspektiv.

Skolan bedrivs kommunalt och har årskurserna 4-9 men ska snart utöka sin verksamhet och bli en F-9 skola. På skolan går det ungefär 430 elever varav cirka 40 stycken besöker den specialpedagogiska lösningen som jag har valt att fokusera på.

5.3 Studion

De elever som har svårigheter i några ämnen får möjligheten till särskilt stöd i vad som på skolan kallas för *Studion*. Studion består av två stycken klassrum och ett lite mindre grupprum emellan dessa och i verksamheten så arbetar två specialpedagoger (en heltid och en 75%) och två med vanlig lärarutbildning (en på 75% och en på 25%). Båda dessa lärare har mycket erfarenhet av arbete med elever i mindre grupper och i specialpedagogiska situationer.

Eleverna som kommer till Studion har först blivit kartlagda av lärarna i sin ordinarie klass (detta kan ske muntligt vid konferenser) och sedan har ett åtgärdsprogram, där Studion finns med som lösning, skrivits ner tillsammans med eleven och dess vårdnadshavare. Verksamheten i Studion har som mål för alla elever att avveckla sig själv och att eleven, vid ett senare tillfälle inte ska ha behovet av att gå dit.

5.4 Eleverna

Eleverna jag valde ut för intervjuerna har skilda erfarenheter av den specialpedagogiska lösningen men också skilda erfarenheter av skolan som institution. För att hitta en bra sammansättning av elever så fick jag hjälp av personalen som jag förde en diskussion med under tiden jag besökte skolan. Jag fick begränsa min studie till fyra elever på grund av att arbetet var tidsbestämt och för att materialet skulle bli överskådligt.

5.5 Problematik med tillvägagångssättet

Eleverna som jag intervjuar har alla olika erfarenheter av skolan som institution och beroende på dessa så kan det vara svårt att tolka svaren utifrån ett schema som har en universell prägel. Två av eleverna uttrycker en känsla av exkludering i sin tidigare skolgång och hänvisar till detta vid flera tillfällen. Detta gör att det är svårt att tolka hur de uppfattar situationen i den specialpedagogiska lösningen då det faktiskt kan vara så att den kan ha funktionen som en tillfällig flykt ifrån den problematiska vardagen.

Ett annat problem med mitt tillvägagångssätt är att det inte är helt problemfritt att knyta känslan av exkludering eller inkludering direkt till den specialpedagogiska lösningen. Exkluderingen som eleverna känner av kan ha att göra med andra faktorer och detta är svårt att säkerställa.

6. Analys- och resultatredovisning

Emma

Emma går i årskurs sju och har bytt från en annan kommunal skola i årskurs fem på grund av att hon blev mobbad. Hon läser matematik i Studion sedan cirka en och en halv månad tillbaka då hon inte uppnår målen i ämnet.

Manne

Manne går i årskurs åtta och har bytt till skolan ifrån en fristående skola i närheten sedan ungefär ett år tillbaka. Anledningen till bytet säger Manne var den tidigare skolans religiösa uppfattning och hur denna präglade pedagogiken på ett sätt som Mannes pappa inte uppskattade. Han har bara gått till Studion i tre veckors tid och går dit för att nå målen i matematik.

Sanna

Sanna går i årskurs åtta och gick under ett år till Studion under matematiklektionerna men har nu gått tillbaka till sin ordinarie klass efter att ha kommit ifatt de andra. Sanna har tidigare också gått i en annan skola och bytte till hennes nuvarande i årskurs sju.

Lars

Lars går i årskurs sju och är den eleven som har haft längst erfarenhet av verksamheten i Studion. Han och hans tvillingbror har gått till Studion sedan de började årskurs fyra. Lars har dyslexi och koncentrationssvårigheter och läser flera ämnen än de andra i Studion.

Nedan tänker jag redovisa resultaten av min studie i två delar. Dessa två delar kommer att utgå ifrån schemat som jag använde mig av i analysen av transkriptionen under efterarbetet av intervjuerna. Under *känsla av exkludering* redovisar jag elevernas svar som kan tyda på att de känner sig exkluderade på skolan och hur jag har tolkat dessa. Under den andra delen, *känsla av inkludering* så redovisar jag elevernas svar och mina tolkningar av dessa som kan tyda på att eleverna känner sig inkluderade på skolan.

Vad jag fann i min analys av intervjuerna var att två av eleverna visar större dragning mot en känsla av exkludering medan de två resterande eleverna identifierade sig själva som mer

inkluderade på skolan. Vad detta kan bero på diskuterar jag i den avslutande sammanfattningsdelen.

6.1 Känsla av exkludering

Emma

Emma är en av de elever som gav svar som överhängande gav intrycket av exkludering. Hennes tidigare skolsituation där hon utsattes för mobbing gjorde sig påmind under intervjun och hon hänvisade som i exemplet nedan, också själv till att den perioden påverkade henne ännu.

- K: att vissa kanske bara bråkar o så rinner det av som att man inte tänker på det
E: men så är inte jag
K: nej du mår lite dåligt av det då
E: ja liksom jag har varit med om liksom på XXXXX så tar jag åt mig o om man inte pratar ut om det så går jag . . . liksom o tänker på det [ohörbart] liksom

Emmas tidigare erfarenhet av att vara utsatt kan också ha påverkat hennes roll i klassen och i skolan. Hennes svar ger en bild av en person som ofta är inblandad i sociala kamper och hon påpekar att det är vissa elever som hon inte känner samhörighet med. Dessa elever är ”killarna” och ”vissa tjejer” och under intervjuns gång kommer detta på tal flera gånger. Att dela upp eleverna på detta sätt verkar vanligt och det könsmässiga uppdelandet uttalas också utav Manne i intervjun med honom. Detta tolkar jag inte nödvändigtvis som ett tecken på social exkludering men Emma lägger stor vikt vid denna uppdelning och ger sig själv en roll som upprätthåller denna sociala ordning. Detta kan också ses som ett tecken på gemenskap och i viss mån social inkludering (att vara del av den sociala grupp som utgörs av att inte vara en av ”killarna”) men verkar också destruktivt. Nedanstående stycke placerade jag både under känslan av inkludering och känslan av exkludering på schemat över den sociala kategoriseringen.

- K: tycker du själv att . . . tycker du att det är svår att skaffa vänner?
E: inte [ohörbart] när jag kom hit i femman då ville alla såhär va med mig o så blev det typ en tjejgrupp istället för . . . vissa tjejer va med killarna innan jag kom
K: ja
E: o där kom jag liksom bara ja . . . jag behövde inte säga så mycket dom kom liksom till mig
K: jaja okej jag förstår men tycker du . . . tycker du det är jobbigt dom situationer då man inte känner att man har . . . alla känner sig ensamma ibland tycker du att det är jättejobbigt att

känna sig ensam
E: inte jättejobbigt . . . det var det förut

Genom att svara ”vissa tjejer va med killarna innan jag kom” visar hon hur hon själv delar upp gruppen.

Emmas känsla av exkludering präglas också av hennes egen syn på sin kunskapsförmåga. Under flera tillfällen påtalar hon sin egen oförmåga och hävdar att hon i jämförelse med sina kamrater inte besitter samma kunskaper och därför heller inte har lika gynnsamma förutsättningar.

K: vet du vad dina kompisar vill göra när dom blir vuxna?
E: min syster vill starta ett café
K: mmm
E: med mig
K: jaha
[. . .]
K: Eh känner du att du har samma möjligheter som dina kompisar att bli vad du vill
E: jag vet faktiskt inte
K: du vet inte
E: nej
K: finns det nånting som säger att du skulle ha svårare . . . än dom att nå?
E: alltså om man alls visste . . . alltså . . . nästan allt är ju inom matematik o jag är ju inte så duktigt på det så egentligen . . . jag vet inte
K: ja okej du tänker så hur hur menar du allt . . .
E: jag skulle liksom inte kunna jobba i affär eller såhär . . . det skulle bli för mycket räknande o så
K: ja okej men men om du inte vill jobba i affär . . . eller skulle du vilja jobba i affär?
E: ja jag skulle kunna starta ett café men . . . då måste jag ju räkna
K: jaha okej jag förstår . . . så att det här cafét som din syster pratar om
E: mm
K: det skulle du vilja va en del av
E: ja
K: okej men du känner att det . . . det kan bli svårt om man inte kan räkna
E: ja

Jag tolkar svaret där Emma säger ”ja jag skulle kunna starta ett café men . . . då måste jag ju räkna” som att hon ser sin oförmåga som något permanent och som samtidigt gör att hon måste begränsa sig i vissa framtida val. En begränsning som hon inte tror att andra behöver göra.

Emmas syn på sin egen förmåga menar hon bekräftas av hennes klasskompisar genom deras åsikter angående att hon går till Studion.

- K: mmm jag förstår . . . eh dina kompisar då alltså dom som går i din klass och ja . . . andra kompisar . . . vad säger dom att du går till Studion?
E: Alltså . . . inte egentligen inte nåt såhär typ . . . dumt men det är väl bara killarna som säger att jag är utvecklingsstörd som inte kan nåt
K: Okej o det är killarna i din klass?
E: ja . . . dom andra tycker väl att det är bra för dom håller med om att jag inte är så bra på matte . . . dom tycker bara att det bra att jag går där

I överstående stycke så visar Emma att hennes deltagande i Studion kommenteras och att hon av killarna till och med har kallats ”utvecklingsstörd”. Hon visar också att hon differentieras sig ifrån de andra genom uppfattningen om att ”dom tycker bara det är bra att jag går där”. Detta kan ses som att hennes oförmåga i ämnet matte diskvalificerar henne ifrån deltagande i den ordinarie klassen och att hon själv har en förståelse för det.

Emma säger att hon trivs mycket bra i Studion eftersom hon där kan få den hjälp hon behöver och för att det också erbjuder ett lugn som hon inte upplever i det ordinarie klassrummet.

- K: ja . . . ja förstår eh om du fick välja
E: mm
K: skulle du hellre vilja ha alla ämnen i Studion
E: ja
K: skulle du?
E: ja
K: utan o tveka
E: ja
K: varför det?
E: för det är mycket lugnare o man får mer hjälp o sådär
K: ja okej känner du mer gemenskap i Studion?
E: mm

I jämförelse med de andra eleverna så är hon den enda som säger sig skulle vilja ha all undervisning i Studion. Detta tolkar jag som ett tecken på att hon inte känner sig inkluderad i sin ordinarie klass och därför söker sig till gemenskapen i den specialpedagogiska lösningen som inte ställer lika höga krav på det sociala samspelet mellan en större grupp elever.

Manne

Manne är en av de intervjuade eleverna som ger en bild av sig själv som inkluderad i den sociala samvaron på skolan. Till många av frågorna rörande utanförskap som den specialpedagogiska lösningen skulle kunna innebära ställer han sig frågande till och visar snarare upp en attityd som vittnar om skoltrötthet snarare än social utsatthet.

K: okej . . . eh . . . trivs du bra där?
M: nej läraren är jobbig
K: är läraren jobbig
M: ja
K: på vilket sätt är hon jobbig?
M: hon tjarar hela tiden
K: okej . . . eh på vilket sätt är det jobb . . . är det såhär att du tycker att hon inte lämnar dig ifred så att du kan jobba eller är det att du inte vill jobba?
M: jag vill inte jobba o sen att hon kommer liksom . . . a du har glömt böckerna du har glömt det där pappret bla bla bla sen ger hon nya papper det är . . . jobbigt
K: ja okej hur skulle du vilja att det va då?
M: att hon var tyst o lät mig göra som jag vill

Han säger sig inte trivas i Studion men hänvisar till att det grundar sig i att läraren tjarar på att han ska arbeta och med tanke på hans korta erfarenhet av verksamheten så är det möjligt att tänka sig att han inte är ”inskolad” i hur det praktiska arbetet går till och ur det skiljer sig ifrån undervisning i det ordinarie klassrummet.

Det enda stycket av intervjutranskriptionen som hamnade under *känslan av exkludering* på schemat över social kategorisering handlar om att Manne tycker det är skönt att lämna den ordinarie klassen för att gå till Studion.

K: tycker du det är jobbigt när du går ifrån din klass för att gå till Studion?
M: nej det är bara skönt
K: är det bara skönt
M: ja
K: varför det?
M: ja men . . . det är för att . . . jag vet inte det är så mycket folk o jag trivs inte i o arbeta i mycket folk
K: nej du vill hellre att det ska va såhär lugnt
M: ja

Överstående stycke kan tolkas som att Manne inte gillar att arbeta när han har mycket folk omkring sig men det behöver i sin tur nödvändigtvis inte vittna om att han känner sig exkluderad. Däremot är det ändå intressant om han ser tiden i Studion som ett tillfälle för att ta

en paus ifrån det sociala samspelet likt Emma.

Sanna

Sanna är den andra elev som ger intrycket av att, likt Manne känna sig inkluderad på skolans sociala arena. Sanna är den enda elev av de som intervjuats som har avslutad arbetet i Studion och detta kan nog ha stärkt hennes självförtroende studiemässigt men precis som Manne så ställer hon sig frågande till att arbetet i Studion skulle medföra någon slags social utanförskap.

Under intervjun så kopplar Sanna endast ihop verksamheten i Studion till strikta ämneskunskaper och lägger ingen större vikt vid sociala faktorer. Det enda stycket i transkriptionen som hamnade under det exkluderande temat i schemat över social kategorisering handlar om när hon började gå till Studion och att hon då tyckte det var lite jobbigt att lämna kamraterna i den ordinarie klassen. Detta stycke hamnade också under den inkluderande temat då man samtidigt kan tolka hennes utsago som ett tecken på att hon, även som ny elev på skolan tidigt hade byggt upp en social tillvaro i sin ordinarie klass som hon kände sig inkluderad i.

- K: eh . . . tycker du själv när det bestämdes att du skulle få gå till Studion tyckte du att det kändes lite jobbigt?
S: nej
K: inte
S: eller alltså . . . jag var ny i den här skolan . . . jag hade precis börjat i den här skolan o då var det lite problem med det att jag inte kände någon här eller det var bara två här just då
K: jaha okej
S: så att det var lite problem med det för att jag ville inte gå ifrån dom jag hade lärt känna
K: nej jag förstår
S: men ja . . . sen var det inte det
K: nej det var inte så att du kände att man fick . . . dåligt självförtroende för att man fick gå hit?
S: nej

Sannas svar om att ”det var lite problem med det för att jag ville inte gå ifrån dom jag hade lärt känna” kan tyda på att Studion har en isärhållande effekt på eleverna och/eller att Emmas sociala situation rubbades eller omdefinierades av sitt deltagande där.

Lars

Lars var den elev som var mest pratglad av eleverna jag intervjuade och gav en stark bild av en person som reflekterar mycket över sin sociala situation i skolan. Hans långa erfarenhet av

Studion har givit honom många insikter gällande vilka människor det är som kommer till Studion men också hur olika pedagogiska lösningar har fungerat för honom.

- K: Så det skulle va lite jobbigt också om ni gick . . . om ni bara gick i den stora klassen?
- L: Ja det skulle va väldigt jobbigt jag minns när jag gick i ettan o tvåan då var det ju såhär . . . du vet jag var ju som en papegoja jag bara skrev av det hon läraren sa o sen när man skulle jobba själv du vet jag fick två bokstäver på pappren sen gav jag upp liksom
- K: Ja
- L: Nu går det lite längre men . . .
- K: Ja jag förstår . . . ähhh
- L: Men det där att gå bara i studion verkar jättejobbigt därför då . . . träffar man ingen
- K: Nä okej
- L: Nä
- K: Så du skulle inte hellre vilja att det bara var studion?
- L: Nej det skulle jag inte alls tyckt om därför då skulle man inte . . .
- K: Nej
- L: då skulle man inte ha chansen att träffa några andra
- K: Nej . . . Jag förstår . . . O det är kul att träffa andra
- L: Ja det är kul att träffa nya

Stycket ovan kan man tolka som att Lars vill ha kvar sin ordinarie klass av sociala skäl och att Studion då får en exkluderande funktion ifrån det sociala. Genom raden ”men det där att bara gå i studion verkar jättejobbigt därför då . . . träffar man ingen” bekräftar min tolkning och visar att Lars själv gör en uppdelning mellan sina sociala gemenskaper. Samtidigt så talar Lars om hur det är omöjligt för honom och hans bror att endast ha undervisning i det ordinarie klassrummet då de lösningar med extralärare också har gett en exkluderande effekt.

- K: När du har SO o sen när du vet att du ska gå hit tycker du att det känns jobbigt?
- L: Nej det känns bra men ibland känns det småjobbigt när äh . . . dom äh man pratar liksom såhär i klassen så gör sidor sidorna där där där o så måste man gå till studion för o gör. . . jobba liksom. Det skulle vara bättre o jobba med klassen med då skulle se konstigt ut om man har en lärare som hjälper oss o skriva o läsa o håller på
- K: Okej så du skulle hellre . . . alltså du tänker lite såhär att om du . . . om du skulle kunna ha till exempel en en extralärare eller nånting i klassrummet
- L: Ja det har vi försökt med men det enda som vi gör det är att gå in i grupprum sen är vi där och . . . o så kommer vi ut med alla svaren liksom
- K: Ja okej så då blir det nästan som . . .
- L: Sen sen har ju vi sen har det hänt så här att jag o Niklas vi . . . vi skriver inte ner proven vi . . . vi gör ju försöker komma ihåg

- alla provsvaren sen att vi gör eh . . . ett muntligt förhör
- K: Ja
- L: O ibland har vi ju alla rätt o då brukar ju de flesta elever säga ja det är fusk . . .
- K: Jaha
- L: Han säger svaren. Men det enda han gör är ju läser o vi säger svaren om vi säger fel då skriver han det . . . liksom

I ovanstående stycke kan man se uttryck för en erfarenhet som Lars har haft av ett försök till en lite mer inkluderande specialpedagogisk lösning som inte har fungerat bra. Lars svar, ”det har vi försökt med men det enda som vi gör är att gå in i grupprum” tyder på detta och visar också att försöket inte har haft så inkluderande effekt utan snarare tvärtom då det ledde till anklagelser om fusk.

Lars uppger flera gånger under intervjun att han ser sig själv som annorlunda och därigenom så ger hans utsago en stark känsla av exkludering ifrån de andra elevernas sociala deltagande men samtidigt så hävdar Lars sin egen inkludering och visar en rädsla både för vidare exkludering men också för vidare inkludering.

- K: O det . . . men vad är det som är bra då med skolan?
- L: Det som är bra skolan det är att den här skolan har varit så snäll emot mig på nåt sätt att . . . eh dom har ju . . . eh vissa skolor skulle ha gjort såhär skicka han till en annan skola för såna här . . . jag vet inte såna som har lite problem så här riktigt problem o läsa du vet dom som kan inte ens torka sig själv i arsle o det . . . det är jag lite rädd för. Jag kan inte läsa men jag kan ju fortfarande tänka på nåt sätt
- K: Mm
- L: Jag kan ju fortfarande få bra betyg jag kan fortfarande . . . O dom har ju på nåt sätt försökt o hållt kvar mig i den här skolan utan o skicka iväg mig
- K: Mm
- L: Dom försöker o bara hjälpa mig i studion så mycket som möjligt men jag kan ju fortfarande. . . Jag är nästan mitt emellan. . . Jag är int. . . Jag är inte supersmart men jag är inte superdum. . . nästan emellan. Jag behöver fortfarande mycket hjälp men jag behöver inte så mycket hjälp att jag kan hamna i ett sånt dårhus som jag vill säga
- K: Nej okej

Lars säger säger vidare att han inte skulle ”klara sig” utan Studion och beskriver verksamheten som en bro mellan total exkludering (”dårhus”) och total inkludering (”den vanliga klassen”).

- K: Ja jag förstår ja . . . precis men . . . men om du skulle jättegärna . . . om du skulle vilja sluta gå i studion
- L: Det skulle jag inte vilja

K: Nej
L: Nej
K: Nej . . . jag förstår
L: Jag skulle aldrig klara mig utan studion

Av de elever jag intervjuar så är Lars den elev som mest strävar efter normalitet. Han beskriver olika taktiska förhållningssätt som han haft gentemot sin omgivning för att få den att behandla honom som normal och berättar att han har haft större problem med detta förr då han precis började i Studion.

K: Eh dina kompisar i din stora klass
L: Ja
K: Vad säger dom att du går hit?
L: Dom öh dom äh först var det lite problem men ja gick i trean då sa ja ja går i studion o då fick man bara en massa frågor om hur är det där o så
K: Ja
L: sen . . . Ja o då fick alla veta att dom att jag behövde hjälp o då var det lite jobbigt på de vanliga lektionen o jag va med då fick jag för mycket hjälp därför att dom visste jag behöver hjälp
K: Jaha av dina kompisar?
L: Ja liksom
K: jaha okej
L: Dom hjälpte mig lite för mycket
K: Ja var det jobbigt?
L: Ja det var lite småjobbigt jag kände mig såhär jag får inte göra nånting
K: Nej nej jag förstår
L: O sen var det nästa klass då tänkte jag såhär jag tänker inte berätta om studion så slipper jag det där problemet o då fick jag ingen hjälp alls o det gick åt helvete
K: [skratt]
L: [fniss] man vill ju ha lite variation man vill ju ha både hjälp men inte för mycket
K: Är det så menar du att du vill att dom som går i din stora klass dom ska ha en förståelse för att du behöver hjälp
L: Ja precis men inte . . .
K: för mycket?
L: för mycket
K: Nej okej jag förstår det är en lite balansgång
L: Ja balans

Lars är den enda eleven som talar om mer komplexa grupperingar på skolan och i hans beskrivningar kan man utläsa att han själv ofta identifierar sig med ”den tysta”, den som hamnar mellan ”nördarna” och ”de coola”. Han nämner också ensamhet och hur lärarna är blinda för de ensamma eleverna. Detta kommer fram under frågan om hur Lars skulle vilja att hans drömskola såg ut.

- K: Men men men om vi går tillbaka till skolan då . . hur hur skulle din drömskola se ut?
- L: Drömskolan det blir nog se ut att eh mindre mobbning det skulle verkligen passa bra för jag har upple . . . o sen har jag upplevt väldigt mycket att det finns väldigt olika många grupper i olika klasser i . . . Det är såhär man delar ju upp i . . . det finns nån osynlig rep liksom o läraren märker inte . . . dom coola hänger med dom coola nördarna hänger med nördarna sen finns det ju dom två personerna som blir . . . ofta mobbade o det är dom två som har inget ställe o gå till. Dom är inte nördar men dom är inte coola dom står där mittemellan o dom får inte gå till dom här två grupperna därför blir dom lite ensamma o lite utfrysta liksom
- K: Jag förstår . . . men på din drömskola där skulle inte dom här grupperna finnas?
- L: finnas på nåt sätt. Man skulle försöka att blanda alla ungar så mycket som möjligt liksom
- K: Mm
- L: Försöka o . . . o jag vet men jag tycker oftast lärare är blinda jäklar för jag tycker att dom ser inte att vissa barn är utanför för om man som exempel om du ser . . . om du kollar i en matsal så kollar du runt i den matsalen dom pratar dom pratar dom pratar dom pratar så ser du en kille längst ner i hörnet . . . har ingen o prata med är helt tyst . . . märker man inte att han mår dåligt?
- K: Jo jag förstår vad du menar
- L: Fattar du?
- K: Mm
- L: Men det märker inte läraren o jag tycker man skulle försöka få den här eleven . . . antingen sätta sig bredvid o prata med han fråga om det är bra försöka att fråga han om han skulle försöka o få han o sitta bredvid andra och skaffa sig vänner [ohörbart]
- K: Du menar att lärarna ska vara mer
- L: Aktiva
- K: Precis mer aktiva i o o o hjälpa dom som är utanför
- L: Ja liksom men man märker ju aldrig att det finns barn som är mobbade men . . . men dom är ju så tysta o snälla av sig o man vet inte . . .
- K: Mm
- L: Du vet du märker ju hellre en elev som är skrikig o jobbig än en elev som är tyst o ledsen

Att Lars är medveten om grupperingarna på skolan och att dessa inte har varit gynnsamma för honom blir tydligt genom hans svar ”man skulle försöka att blanda alla ungar så mycket som möjligt liksom”. I överstående stycke så beskriver också Lars de tysta eleverna som mycket utsatta på skolan (”man märker ju aldrig att det finns barn som är mobbade men . . . men dom är ju så tysta o snälla av sig”) och eftersom han refererar till sig själv som tyst och snäll vidare i intervjun så tolkar jag det som att Lars själv ser sig som en av dessa elever.

Inför framtiden så är Lars orolig över sin skolsituation. Han vill läsa på gymnasiet men tror att det blir svårt för någon i hans situation då han har fått ett intryck av att gymnasiet kräver för mycket "eget ansvar" för studierna och att det är något som hans själv har svårt för att klara av. Han tror också att han kan komma att få det svårt med framtida yrken då han menar att hans oförmåga gör allting lite svårare för honom.

- K: men du hur känner du . . . är . . . förut nämnde du innan gymnasiet är du orolig för gymnasiet då?
L: ja jag är väldigt orolig därför jag har tänkt såhär som exempel bron igen
K: mm
L: om bro . . . där händer ju nu igen att om jag går till gymnasiet då kommer ju den här bron o försvinna o då kommer vi ju börja om på ruta ett
K: okej o då vet du då vill du . . . du vill
L: jag vill få lika mycket hjälp som jag har nu o som jag på gymnasiet
K: o du tror inte det är möjligt då på gymnasiet?
L: nämen jag tro inte det . . . gymnasiet har jag lärt mig är såhär du ska kunna det här . . . jobba liksom . . . läraren kommer bara säga några uppgifter o så får man göra dom själv liksom
K: att man har mycket mer eget ansvar
L: mycket mer eget ansvar o det är jag väldigt dålig på liksom

Han säger i intervjun att han vill bli komiker men att han är lite för blyg och att det är svårare för honom eftersom hans dyslexi omöjliggör det att läsa in manus på traditionella sätt. Han visar också upp en rädsla för hur det ska gå när Studion inte längre finns kvar. ("om jag går till gymnasiet då kommer ju den här bron o försvinna").

Hur Lars trivs i skolan är svårt att få grepp om. Under intervjun återkommer han flera gånger till hur bra han trivs i Studion och hur mycket bättre det har blivit på senare år men som i stycket nedan tyder på så har han en ambivalent inställning till skolans vardag.

- K: Eh . . . Men om du tänker såhär . . .med skolan . . . gillar du o gå till skolan?
L: Ja jag har inga problem med att gå till skolan men ibland har jag upplevt att det har hänt väldigt mycket bråk runt mig . . . lite såhär . . .
K: Jaha runt just dig?
L: Ja men lite såhär mobbning o lite såhär småfajter
K: Jaha som du . . . som du blir inblandad i?
L: Ja liksom . . . Det har ingenting med att jag har dyslexi ellernåt sånt men det. . . Det är bara nån som retar mig o håller på så
K: Ja okej

L: Vara såhär dum mot mig o håller på så
 K: Ja
 L: Det har ju löst sig liksom men ibland . . . det det finns ju såna här dagar då man. . . man blir bara såhär deppig o sen finns det ju dagar då man är glad
 K: Ja
 L: men man kan ju . . . Ibland har jag upplevt att jag har mer deppiga dagar än glada dagar
 K: Ja
 L: men det har ingenting med att . . . eh. . . med min dyslexi o göra det har ju bara med . . . jag vet inte . . . folk är dumma i huvet liksom

Lars påvisar här att han sociala svårigheter i skolan ("ibland har jag upplevt att det har hänt väldigt mycket bråk runt mig") och att dessa är kopplade till just honom som individ. Han säger också konkret att han upplever många av sina dagar som "deppiga" och kopplar detta till att andra elevers beteende och handlingar ("folk är dumma i huvet liksom").

K: Men om . . . men om du tänker dig som vi pratade om hur en lärare skulle beskriva dig hur tror du att en kompis till dig skulle beskriva dig då?
 L: Ja [paus] det är tre som dom beskriver mig. För det första jag är snäll det är det bästa dom vet men jag kan jobbig som i helvete det tycker jag . . . det känns jag kan va så jobbig av mig när . . . det är lite såhär jag är jobbig på internet det är det som är så roligt. Jag är så tyst i skolan men på internet kan jag va en riktig jävel
 K: [småskratt]
 L: Det. . . Jag kan bli såhär jobbig men jag tycker det är kul o reta folk för dom blir ju så arga
 K: He he
 L: För först är jag skitsnäll o ibland tänker jag fan va tråkig det här är så retar jag dom lite o säger så här hallå kan ni höra mig kan ni höra mig. . . ja vi hör dig okej hör ni mig nu då? Hör ni mig nu då? O då bara blir galna på mig

 K: om du själv beskriver dig
 L: ja . . . jag skulle säga att jag är jäkligt tyst av mig du vet . . . jag är jäkligt tyst av mig jag går runt o är tyst . . . hela tiden i klass . . . rummet men när jag hemma med mig själv då är jag gapar jag hela tiden
 K: jaha du är mer högljudd hemma?
 L: j. .ja . . . jag är mer högljudd på internet tycker jag d då för på nåt sätt . . . dom vet inte vem jag är dom vet inte o jag har lite mer mod du vet . . . om jag muckar med en kille i . . . i skolan då slår han ner mig därför jag är rätt liten av mig men på internet där kan du ju mucka med alla därför han vet inte var jag bor . . . jag vet inte var han bor
 K: nej
 L: han kan bara säga jag är en jobbig jävel då säger jag okej . . . på nåt sätt
 K: mm men du skulle beskriva dig själv som . . . som ganska tyst

L: tyst och snäll
K: tyst och snäll

Ett annat tecken som jag tolkar som att Lars inte känner sig inkluderad på skolan är att han säger sig vara annorlunda hemma. I skolan beskriver han sig som ”tyst” och ”blyg” medan han hemma och på Internet säger sig vara mycket mer högljudd och livlig. Detta tolkar jag på ett exkluderande vis då det visar tecken på att Lars inte känner att han kan vara sig själv på skolan.

6.2 Känsla av inkludering

Emma

Emmas erfarenhet av att vara utsatt för mobbing gör frågan om tillträde till det sociala deltagande till något känsligt för henne. Hennes medvetenhet och påtalande om de sociala hierarkierna tolkar jag som ett tecken på en rädsla för att hamna utanför ännu en gång. Hennes sociala historia gör det svårt att tolka eller avläsa hur inkluderad hon känner sig på skolan. Hon säger sig trivas mycket bättre i skolan nu än vad hon gjorde på sin gamla skola och hon nämner flera sociala tillhörigheter som hon verkar trivas med.

K: jaja okej jag förstår men tycker du . . . tycker du det är jobbigt dom situationer då man inte känner att man har . . . alla känner sig ensamma ibland tycker du att det är jättejobbigt att känna sig ensam
E: inte jättejobbigt . . . det var det förut
K: ja jag förstår skulle du vilja att fler av dina kompisar alltså dom som du . . . dom som du har alltså dom som är bra kompisar som du pratar om i klassen att fler av dom gick till studion?
E: mm det skulle bli lite roligare då då skulle man kunna skratta lite

Som jag nämnde tidigare så kan detta stycke tolkas både på ett inkluderande och exkluderande sätt. Här visar Emma att hon inte längre känner sig lika exkluderad som hon gjort tidigare och att hon har en social gemenskap på skolan som hon kan skratta med och vara en del utav. Hon önskar också mer utav denna gemenskap (”det skulle bli lite roligare då då skulle man kunna skratta lite”) och detta tolkar jag som att denna tillhörighet bidrar till en positiv och inkluderande upplevelse av skolan.

När jag frågar Emma om hur hennes drömskola skulle se ut så ger hon också sken utav att vara

ganska nöjd som den fungerar idag. Hon vill att några lektioner ska ske i traditionella klassrumssituationer medan vissa ska ha samma pedagogiska upplägg som i Studion.

K: okej skulle du . . . skulle du vilja hellre att studion . . . jag tänker på hur den ligger i skolan alltså
E: mm
K: skulle du hellre vilja att den var i en byggnad långt bort
E: . . . nej
K: inte
E: nej den ligger bra här
K: Den ligger bra är det för att . . . varför det?
E: för att det är nära
K: för det är nära okej . . . eh skulle det kännas konstigt om den låg i . . . i ett litet hus
E: mm
K: skulle det
E: jag tror det
K: varför det?
E: det känns så litet
K: det känns så litet
E: ja
K: du vill att en skola ska vara lite stor?
E: mmm

Detta svar tolkar jag som att Emma trivs med att vara en del av något större och också tror att ett specialpedagogiskt upplägg som Studion får plats inom den ordinarie skolgången. Jag tolkar också svaret som att hon ser mångfalden som något naturligt och att det inte är stigmatiserande att gå till Studion då hon inte vill flytta verksamheten eller avskilja den mer.

K: men om du då . . . om du tänker din drömskola
E: mm
K: hur skulle den se ut?
E: eh typ man skulle kunna . . . typ iallafall tre eller fyra musiklektioner i veckan
K: hur många har ni nu då?
E: en
K: en
E: o den är inge rolig
K: nej okej
E: o sen typ tre religion SO
K: ja
E: o två nej tre NO o så skulle det va såhär musikstudio o dansstudio såhär
K: okej
E: det är min drömskola

Genom att i stycket ovan inte lägga fokus på sociala relationer och hur de ska organiseras i drömskolan utan endast koncentrera sig på hur de olika ämnesområdena ska läggas upp så tolkar jag det som att Emma tar den sociala biten för given och snarare vill utveckla lektionspassen så

att de rör sig mer mot hennes intressen. Detta ser jag också som ett tecken på att hon känner sig inkluderad på skolan och att hon reflekterar över ämnespassen.

Manne

Det som är karaktäristiskt för Mannes svar är att de ofta kan tolkas som att han tar en social inkludering för given. På flera av frågorna hänvisar han till sina vänner och säger sig själv tycka att han fungerar bra socialt.

K: hur tror du att en lärare skulle beskriva dig?
M: ähh . . . vet inte hur ska jag säga eh . . . inte uppkäftig
trevlig snäll o ja . . . hyfsad
K: hyfsad
M: ja
K: menar du då alltså i ämnena liksom alltså i kunskaps
M: men liksom socialt
K: jaha socialt

I stycket ovan så beskriver sig Manne som ”hyfsad” och detta tycker jag är talande för den bild han ger av sig själv under intervjun då han är medveten om sina brister men också mån om att lyfta fram sina positiva egenskaper

Manne menar att de som går till Studion är personer som har ”problem med vissa ämnen” och ”koncentrationssvårigheter”. Han säger sig själv ha svårt för matematik och att han har koncentrationssvårigheter och visar därför att han tycker det är logiskt att han själv går till studion. Hans kamrater har aldrig sagt något om att han går till Studion eller pratat om dom som går dit på ett stigmatiserande sätt.

I sin framtidstro så likställer sig Manne med sina kamrater och tror sig ha om inte goda så lika stora möjligheter att få tillfredsställande arbete.

K: ja . . . eh när du blir vuxen har du tänkt nånting på vad du skulle vilja göra då?
M: president . . . nej jag bara skoja nej jag vet faktiskt inte
K: inga planer alls
M: nej
K: har du . . . dina kompisar som du träffar har dom några planer på vad dom vill göra är dom blir stora?
M: vi brukar inte snacka om det . . . det är mest tjejer i skallen just nu
K: ah okej jag förstår tror . . . men om du tänker tror du du har samma möjligheter som som dina kompisar att . . . att få till exempel ett jobb som du vill ha

M: ja jag har bra betyg

Detta tolkar jag som att Manne inte distanserar sig ifrån sina kamrater studiemässigt trots att han har svårt att koncentrera sig. Genom detta så ger Manne ett socialt deltagande intryck där han ingår i en grupp som inte är så oroliga över sin framtid utan är mer fokuserade på det som sker i deras aktuella vardag ("vi brukar inte snacka om det . . . det är mest tjejer i skallen just nu").

K: okej . . . eh din eh den stora klassen som du går i alltså 8a
M: Mmm
K: Gillar du den klassen?
M: ja o det sägs att de . . . att det är den lugnaste klassen typ
K: okej
M: alla andra alltså . . . alla andra åttor dom är såhär knas o snackar hela tiden vi är dom tysta
K: ja okej o du trivs med det
M: ja
K: är dom snälla då dina kompisar där?
M: ja det är dom fast vissa tjejer är lite . . . eh omogna om man säger så

Manne tycker själv att det går bra i skolan ("Jag har bra betyg") och att han har en bra klass ("andra åttor är såhär knas och snackar hela tiden vi är dom tysta") även om han distanserar sig en aning ifrån "tjejerna" som han anser vara lite omogna.

Mannes svar på frågan om hur hans drömskola skulle se ut tolkar jag som att han tidigare inte reflekterat över att skolan skulle kunna fungera på ett annat sätt än den gör.

K: eh om du . . . om du tänker ut din drömskola . . . hur skulle den se ut?
M: alltså . . . grundskola är ju densamma det spelar ju ingen roll vart man går . . . det är ju samma utbildning ändå
K: ja okej
M: så jag vet inte

Detta tillsammans med att Manne säger sig trivas bra i skolan och att han gillar sin sociala samvaro får mig att tolka svaret om drömskolan som att Manne känner sig inkluderad på skolan och inte har så stora problem med skolans utformning att han skulle vilja förändra den.

K: ja . . . överlag då gillar du o gå till skolan?
M: mm ja det är kul o träffa kompisar o det är kul med vissa ämnen men . . . men till exempel som matte det är tråkigt

Mannes svar i stycket ovan om ”det är kul o träffa kompisar o det är kul med vissa ämnen” tolkar jag som att han ser positivt på sitt sociala deltagande och är medveten om att skolan också innefattar krav på eleverna att läsa ämnen som kanske inte alltid är så roliga men som måste göras.

Sanna

I likhet med Manne så talar Sanna mycket utifrån tanken att Studion inte har några sociala funktioner eller att verksamheten där bidrar till social stigmatisering. Sanna pratar mest om Studion utifrån termer som jag kopplar till ämnessvårigheterna i matematik.

K: Eh trivdes du bra när du gick till studion?
S: ja
K: va var det som du gilla?
S: att man får extra hjälp med det som eh . . . klassen redan har gått igenom o ja inte hann med
K: ja
S: så får man repetition av det
K: okej . . . eh hade du nån kompis som också gick här?
S: ja

Sannas svar på frågan om vad hon gillade med Studion (”att man får extrahjälp med det som [. . .] klassen redan har gått igenom o ja inte hann med”) tolkar jag som att Sanna endast ser Studion som ett kompensatoriskt hjälpmedel som ska underlätta för henne att komma ikapp. I svaret gör hon inga sociala anspråk och detta, tillsammans med den helhetsbild som Sanna ger tolkar jag som att hon har förståelse för sin egen studiesituation och att hon inte ifrågasätter den eller tycker illa om den.

I frågan om Sanna hellre skulle vilja ha fler lektioner i en form som liknade Studion så förstärks intrycket av att hon ser verksamheten där som något endast kopplat till specifika ämneskunskaper och att man går dit för att komma ikapp.

K: okej . . . skulle du . . . om du fick välja skulle du hellre vilja ha alla ämnen i studion?
S: nej . . . eller det beror på . . . om man om man är en liten klass eller alltså om hela klassen har det eller hur menar du?
K: nej som det är nu att du istället för att gå i 8d läste allt . . . alla ämnen o sånt här i studion
S: nej jag tycker inte att jag behöver den hjälpen

Med svaret ”nej jag tycker inte att jag behöver den hjälpen” visar Sanna återigen att Studion endast används som en pedagogisk lösning för att få hjälp med studierna och inte som en social

plattform där hon känner vare sig delaktighet eller utanförskap.

Sanna pratar också i positiva ordalag om sin ordinarie klass och säger sig trivas bra där. Hon har kamrater som hon gillar och likställer sig med dem angående framtidsmöjligheter och intressen.

K: va v . . . har du tänkt något på vad du vill göra när du blir vuxen?
S: ja . . . jag vill bli polis eller skådespelare ja
K: jaha okej
S: nåt av dom två
K: eh vet du vad dina kompisar . . . dina närmsta kompisar . . . vet du vad dom vill göra när dom blir stora?
S: ja dom vill också bli poliser eller typ skådespelare eller artist eller nåt sånt
K: ja o du känner att du har precis samma möjligheter som dina kompisar att . . .
S: ja
K: va bra
S: mm

På grund av båda dessa förhållningssätt, att se Studion som en kompensatorisk lösning för stunden och i annat fall identifiera sig likvärdig sina kamrater så tolkar jag Sanna inställning till skolan och sig själv som mycket inkluderad. I likhet med Manne så ger hon sken av en viss skoltrötthet (hon efterfrågar mindre läxor och säger sig inte gilla att plugga) men detta för att hon hellre vill lägga mer tid åt den sociala gemenskapen.

K: om du fick . . . om du fick bestämma helt o hållet själv . . . hur skulle din drömskola se ut?
S: Eh att man hade snälla lärare fast inte för snälla dom måste ju hålla ordning o så men eh och . . . inte lika mycket såhär prov o läxor o sånt att man gör mer på lektionerna isåfall
K: ja okej du gillar inte att ta hem läxor
S: nej jag vill hellre va ute på eftermiddagarna
K: ja tycker du att det går bra i skolan?
S: ja
K: o du är nöjd med dina betyg?
S: ja det är jag
K: tycker du att betygen du får är rättvisa?
S: ja . . . dom flesta faktiskt men alltså vissa betyg man får då känner man ju att man har pluggat jättemycket o sen så kanske man får g på nåt prov fast att man tycker man borde få högre
K: ja
S: men . . . för att man verkligen kämpade men ja . . . dom är nog ändå ganska rättvisa

Genom sitt svar på frågan om sin drömskola, ”att man hade snälla lärare fast inte för snälla dom måste ju hålla ordning o så men eh och . . . inte lika mycket såhär prov o läxor o sånt att man gör mer på lektionerna isåfall” så tycker jag att Sanna visar upp en förståelse för skolans verksamhet

och dess syfte och att hon på ett distanserat sätt kan diskutera sin egen motivation till studierna och senare i stycket också ställa detta emot sin förfrågan om sociala aktiviteter.

Lars

Lars är den elev som är svårast att tolka svaren på och detta beror mycket på grund av hans tidigare erfarenheter av skolan. I många frågor så ger han svar som kan tolkas som att han känner sig inkluderad men ändå utifrån andra premisser än de andra eleverna på skolan. Han uppfattar situationen som att skolan har varit ”snäll” mot honom eftersom de har anpassat sig utefter Lars förutsättningar och detta inkluderar honom i skolans verksamhet även om det också segregerar honom.

Lars talar också om Studions inkluderande funktion genom att påvisa hur elever betar sig annorlunda i verksamhetens miljö och hur detta öppnar möjligheter för nya bekantskaper.

- L: Sen kan det ju vara såhär ibland kan man prata med varandra som man kan inte göra i den riktiga klassen liksom ibland kan man prata med folk [bestämt] som man pratar inte alls med i den riktiga klassen
- K: Okej
- L: som man gör med i studion
- K: Tycker du det är kul?
- L: Ja det är lite kul . . . Lära känna dom
- K: Mmm Varför . . . Varför tror du inte man pratar med dom i vanliga klassen?
- L: Det är väl . . . Det är nånting att . . . man vill inte vara med nån som . . . ä . . . har lite problem eller såhär
- K: Okej
- L: Är lite annorlunda kan man säga
- K: Jag förstår

Lars svar, ”Ja det är lite kul . . . Lära känna dom” tolkar jag som att han i Studion känner sig mer socialt delaktig och att han ser andra sociala möjligheter där. Vidare i stycket så ger han dock en bild av sig själv som någon ”annorlunda” som människor annars inte vill ”vara med” och detta kan tyda på en stark stigmatisering. Lars ger dock en positiv bild av den sociala delaktigheten i den särskiljande miljön och detta ihop med upplevelsen av att det går bättre i skolan ger Lars en känsla av inkludering trots att han ser sig själv som annorlunda än de andra eleverna.

K: Eh . . . men eh . . . som det ser ut i skolan nu då rent med ämnen o sånt då tycker du det går bra i skolan?
 L: ja jag tycker det går bättre
 K: Mm
 L: bättre än ettan o tvåan . . . I ettan o tvåan det var ju mina värsta år liksom
 K: ja men jag för . . . ettan o tvåan var gick du då?
 L: då gick jag i XXXXX
 K: I XXXXX ja
 L: o då gick jag bara i min normala klassen
 K: ja

Lars strävan efter normalitet tar sig också i uttryck att han i så stor utsträckning som möjligt verkar vilja ha samma utmaningar som de andra eleverna. I stycket nedan talar Lars om hur viktigt han tycker det är att inte få lättare uppgifter än de andra utan att han vill att det ska vara rättvist. I stycket så får jag intryck av att detta ger en inkluderande effekt då han lättare kan identifiera sig med de andra eleverna om de har liknande prov och förhör.

K: Tycker du eller dom här betygen du har fått eller omdömena eh . . .
 . tycker du dom är rättvisa?
 L: Ja jag tycker dom är rättvisa jag har ju inte gjort något annat prov . . .
 K: Nej
 L: än dom andra eleverna
 K: nej nej precis men du . . . du tycker att du tycker du förtjänar dom omdömena som du fått?
 L: ja jag har ju kämpat på nåt sätt
 K: mm
 L: men om jag skulle ha gjort . . . såhär . . . en sak har jag tänkt väldigt mycket på om jag skulle ha gjort dåligt ifrån mig o jag skulle få godkänt skulle jag bli jäkligt besviken därför . . . vi säger [ohörbart] gör dåligt prov o ja får bra betyg . . . då tycker jag lite såhär eh . . . det här känns inte rätt jag gjorde ju skitdåligt på det här provet även får jag godkänt
 K: Precis. Du vill ändå att det ska va lite eh eh utmaning
 L: Ja
 K: du vill att de ska va rättvisa
 L: rättvisa liksom de proven som mina klasskompisar ska gör gör jag också så att säga . . . jag vill inte att dom ska göra jag ska få lättare prov . . . att dom ska få ett prov med typ tretton frågor o jag ska få ett prov med typ tre frågor det är [ohörbart]
 K: du vill
 L: jag vill va på samma nivå som mina klasskompisar liksom

Att Lars vill och ser det som en möjlighet att vara på samma nivå som sina kompisar tolkar jag som att tyder på att han känner sig inkluderad så länge han får och klarar av liknande uppgifter

som dom.

Lars visar också upp en tro till att andra på skolan uppskattar honom som person. Han säger att både lärare och vänner skulle beskriva honom som snäll och hjälpsam även om de också skulle säga att han var jobbig ibland. Han tror också att lärarna uppskattar att han visar sig intresserad och frågar mycket på lektionerna.

- K: Eh . . . Men som person då hur tror du att en lärare skulle beskriva dig?
L: Ja
K: Du sa det . . . att
L: Många lärare tycker om mig o Niklas därför att vi . . . Vi skriker aldrig på lektionerna vi har ju fullt upp med o lära o allt som händer på väggen därför vi skriver inte ner allt . . .
K: Nej
L: Vi måste ju höra allt
K: Ja
L: Därför så kan vi inte sitta o babbla [ohörbart] . . . håller öronen öppna ibland frågar vi bra frågor som . . . vissa elever tänker inte på som vi släpper . . . fråga varför funkar inte det där då? Varför kan man inte blanda dom två ihop?
K: Ja . . . Jag förstår
L: Ja [ohörbart]
K: Okej o du tycker . . . det tycker lärarna är lite roligt?
L: Ja det blir ju . . . Vi är frågsamma av oss

Han tror också att lärarna uppskattar att han visar sig intresserad och frågar mycket på lektionerna ("håller öronen öppna ibland frågar vi bra frågor som . . . vissa elever tänker inte på"). Med detta svar så visar Lars upp en sida av att vara aktiv och deltagande på lektionerna och också att han agerar i nuet.

7. Sammanfattning och avslutande diskussion

Det komplexa med mitt resultat är att alla elever verkar kategorisera sig själva olika. Jag skulle vilja använda begreppet *placering* för att beskriva vilken plats dessa elever ger sig själva i den sociala kategoriseringen på skolan. Den elev som tydligast placerar sig i det sociala system, det vill säga den allmänt rådande uppfattning om hierarki och grupperingar som är etablerat på skolan är Lars som också identifierar sig starkt med sitt deltagande i den specialpedagogiska verksamheten. Genom att i ord placera sig själv som ”annorlunda” och ”mitt emellan” så är det lätt att dra slutsatsen att Lars ser sig som någon med särprägel på skolan och som inte har någon social grupp att direkt knyta an till.

Emma talar mycket om sina tillkortakommanden i ämneskunskaper och ger sken av att vilja vara en mycket aktiv aktör inom det sociala sammanhanget som skolan innebär. Detta gör att hon är inblandad i kontrovers och i sociala fejder och placerar sig också genom detta som socialt aktiv och som en del av ett tjejgäng där hon också vid ett tillfälle gör anspråk på att ha en ledarroll (”jag behövde inte säga så mycket dom kom liksom till mig”).

Manne placerar sig likt Emma till en könshomogen grupp av killar och denna anknytning känns tydlig för honom och ingenting som han ger sken av att reflektera över. Han säger sig själv ha ”koncentrationssvårigheter” och vara ”lat” men tror inte att detta kommer påverka hans framtid och kan inte se någon koppling till att det skulle påverka hans sociala ställning idag. Han placerar sig som ”hyfsad” och verkar trivas i och med den placeringen.

Sannas sociala roll kan jämföras med Mannes då den framstår som så självklar att hon har svårt att reflektera över den. Detta gör att Sanna placerar sig tillsammans med hennes kompisar som hon är jämbördig och verkar också trivas i denna miljö.

En svårighet som jag stötte på i samband med intervjuerna var att jag fann det svårt att tolka elevernas svar utifrån deras individuella sätt att uttrycka sig. I några av fallen tyckte jag se tecken

på att man svarade kompensatoriskt på vissa frågor, det vill säga att man som försvarsmekanism lyfter fram sina styrkor för att dölja sina svagheter och tillkortakommanden. Detta borde vara något väl förekommande för människor i den position som dessa elever befinner sig i då deltagandet i den specialpedagogiska lösningen alltid föregås av sociala komplikationer och tillkortakommanden i specifika ämnen. Ingen som går till studion gör det för att de ligger långt över kunskapsmålen och därför behöver större utmaningar. I min analys försökte jag ta hänsyn till detta men detta djup är svårt att bekräfta utifrån en transkription. På grund av att vi är sociala varelser så bekräftas vi genom våra möten med andra som definierar oss utefter våra individuella och samhällets kulturella uppfattningar och värderingar. I dessa möten så bekräftas våra färdigheter i både positiv och negativ mening. All denna information har vi ett självregleringssystem som behandlar för att hjälpa till och justera vår självbild och i samband med detta så kan egenskaper förvrängas i både positiv och negativ riktning (Johnson, 2003). I samklang med Johnson så påpekar också Ljusberg (2009) om än kort att kontexten som eleverna befinner sig i, och som hennes (och min) studie utförs i fokuserar på deras individuella tillkortakommanden och svårigheter och att det därför är logiskt att dessa försvarsmekanismer används.

Min studie är också mycket avgränsad till en enda skola, fyra elever och en viss tidpunkt och därför går det inte att göra några större generaliseringar av mitt resultat utan endast se det som en lokalt nedslag i en specialpedagogisk verksamhet.

Det jag har kunnat utläsa av min studie är till stor del att det är eleverna själva som är avgörande för hur de uppfattar sin situation på skolan. De elever som i resultatdelen talar i termer som jag tolkar som exkluderande är elever som tidigare har haft problem med det sociala deltagandet i skolan på grund av olika orsaker och därför har olika inställningar och förutsättningar. I samtalen med eleverna så framgår det att de elever som gav sken av mer social utsatthet också har en större benägenhet att tydliggöra och påtala sociala strukturer än de elever som gav ett mer inkluderat intryck där man snarare endast såg till den specialpedagogiska lösningens ämneskoncentrerade funktion.

Till skillnad ifrån Szönyi (2006), vars studie visar att elever i särskilda undervisningsgrupper ser sitt deltagande i en kompensatorisk pedagogisk lösning som en förklaring till känslan av utanförskap så visar min undersökning att elevers utanförskap kopplas till tidigare erfarenheter av problematiska sociala förhållanden så som mobbing.

Både Szönyi (2006) och Ljusberg (2009) har fått fram ett resultat som visar på hur den kompensatoriska lösningen har en stigmatiserande funktion och i sig har fått effekten att eleverna själva är skuldbärare för sina tillkortakommanden snarare än ser det som en brist hos skolan.

Däremot så så framhåller eleverna som jag intervjuat, precis som i Szönyis studie (2006) en tilltro till att den pedagogiska organiseringen i mindre grupp fungerar bättre än i en stor klass och att denna hjälper dem till att höja sina kunskapsnivåer och betyg.

Denna inställning hos elever verkar förekommande i flera studier och överensstämmer också med vad jag fann under mina intervjuer. I Karlssons studie (2007) om elever i särskilda undervisningsgrupper ger flera av eleverna till exempel uttryck för att de har ”lättare för att koncentrera sig” och ”jobbar mycket bättre” i den mindre gruppen än i sin ordinarie klass. Liknande uttryck ger eleverna som jag har intervjuat angående arbetet i Studion och ingen av eleverna säger sig vilja sluta gå till dit även om Manne inte gillar tjetet ifrån läraren.

Att särskilja elever ifrån den ordinarie skolgången är ett känsligt ämne för både skolledningar, lärare, föräldrar och elever. I styr- och måldokument förs en diskurs som eftersträvar inkludering av elever men i praktiken är förhållandet mer komplicerat. För eleverna i denna studie lyfts inte särskiljandet i den specialpedagogiska verksamheten fram som ett socialt problem i samma utsträckning som andra faktorer och frågan man kan ställa sig är vad är det som har föregått dessa elever som gör att de inte placerar sig som inkluderade i skolan?

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide

Frågor till elever

I vilken klass går du?

Hur länge har du gått till Studion?

Hur ofta är du här?

Vilka ämnen läser du här?

Trivs du bra i Studion?

Vad är det du gillar här?

Har du någon kompis som också går här?

Har du lärt känns någon sen du började här? / Träffas ni på fritiden också?

Hur bestämdes det att du skulle gå hit?

Vem bestämde att du skulle gå hit?

Gillar du din klass?

Vad säger dina kompisar om att du går hit?

Vad säger dina kompisar om den lilla gruppen överlag?

Vilka är det som går till den lilla gruppen?

Varför går du hit?

Tycker du att du behöver gå hit?

Är det jobbigt att gå ifrån din klass och gå hit istället?

Är det tidsbestämt hur länge du ska gå till den här gruppen?

Vem och hur bestäms det?

Hur tror du en lärare skulle beskriva dig?

Vad vill du göra när du blir vuxen?

Vet du vad dina kompisar vill göra när de blir vuxna?

Har du samma möjligheter som dina kamrater?

Gillar du att gå i skolan?

Vad är det som är bra/dåligt?

Skulle du hellre vilja ha alla ämnen i Studion?

Hur tror du en kompis skulle beskriva dig?

Hur skulle din drömskola se ut?

Tycker du att det går bra i skolan?

Är du nöjd med dina betyg?

Är betygen rättvisa?

Hur skulle du själv beskriva dig?

Referenser

Intervjuer

Intervju, *Emma*, plats: biblioteket på elevens skola, genomfördes: 24-11-10

Intervju, *Lars*, plats: ett grupprum i förbindelse till Studion, genomfördes: 24-11-10

Intervju, *Manne*, plats: biblioteket på elevens skola, genomfördes: 24-11-10

Intervju, *Sanna*, plats: ett grupprum i förbindelse till Studion, genomfördes: 23-11-10

Litteratur

Ahlberg, Ann (2007), "Specialpedagogik av igår, idag och i morgon", *Pedagogisk forskning i Sverige*, vol 2, s 84-95

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2003), *Problembarnets århundrade – normalitet, expertis och visionen om framsteg*, Lund: Studentlitteratur

Dag, Munir, (2006), *Unga människor med rörelsehinder – förankring, marginalisering och social exkludering*, Örebro: Örebro universitetsbibliotek

Göransson, K, (2004), *Barn som blir elever – om olikheter, undervisning och inkludering*, Stockholm, Specialpedagogiska institutet, Stiftelsen ala

Haug, Peder (1998), *Pedagogiskt Dilemma*, Stockholm: Statens Skolverk: Liber distribution

Helldin, Rolf, (1997), *Specialpedagogisk kunskap som ett socialt problem – en historisk analys av avvikelse och segregation*, Stockholm: Gotab

Helldin, Rolf, (2007), Klass, kultur och inkludering – en pedagogisk brännpunkt för framtidens specialpedagogiska forskning, *Pedagogisk forskning i Sverige*, vol 2, s 119-134

Hellqvist, Britt, (2007), *Kompetens – Självbild – Inkludering : En studie av några elever i behov av särskilt stöd och deras upplevelser av sin studietid i en särskild undervisningsgrupp*, Högskolan i Skövde: Institutionen för kommunikation och information

Johnson, Maarit, (2003), *Självkänsla och anpassning*, Lund: Studentlitteratur

Karlsson, Yvonne, (2008), *Att inte vilja vara problem : social organisering och utvärdering av elever i en särskild undervisningsgrupp*, Linköping: Institutionen för beteendevetenskap och lärande

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2. uppl. Översättning Torhell, Sven-Erik, Lund: Studentlitteratur

Lgr 80, *Läroplan för grundskolan*, Allmän del, Stockholm

Ljusberg, Anna-Lena, (2009), *Pupils in remedial classes*, Stockholm: Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Tillgänglig på Internet:
<http://www.avhandlingar.se/avhandling/5691e6b9d2/>

Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*, Allmän del, Stockholm

Persson, Bengt, (2001), *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*, Stockholm: Liber

- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003), *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 3 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Runfors, Ann (2003), *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar - en studie av hur invandrarskap formas i skolan*, Stockholms universitet, Stockholm: Prisma
- SFS 1994:1194. *Grundskoleförordningen*, Stockholm: Allmänna förlaget
- SOU 1974: 53, *Skolans arbetsmiljö, betänkande utgivet av Utredningen om skolans inre arbete – SIA*, Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Stegarp, Thomas, (2000), *Självuppfattning och stigmatisering inom skolans specialundervisning*. Lund: Institutionen för psykologi, Univ.
- Szönyi, Kristina, (2006), *Elever i särskilda undervisningsgrupper – elevers och föräldrars perspektiv*, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Tillgänglig på Internet 2010.12.19: <http://www.butiken.spsm.se/Detail.asp?ListLink=pubList&bestnr=00075>
- Roren, Owe, (2007), *Idioternas tid – tankestilar inom den tidiga idiotskolan 1840-1872*, Stockholm: Pedagogiska institutionen